

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Савченкова Марія Вікторівна

аспірант 2 курсу спеціальності 053 Психологія
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID: 0009-0007-1904-7713
Researcher ID: QJC-7884-2024

У сучасному світі, що характеризується стрімкими соціально-економічними змінами, глобалізацією та цифровізацією, виникає необхідність переглянути традиційні підходи до професійної підготовки фахівців. В умовах, коли технологічний прогрес зумовлює швидке застарівання жорстких (hard skills) технічних компетенцій, особливого значення набуває розвиток м'яких навичок (soft skills), які забезпечують адаптивність, комунікаційну гнучкість, критичне мислення, емоційний інтелект і здатність ефективно взаємодіяти в професійному середовищі.

Сучасні дослідження підтверджують, що попит на спеціалістів із високим рівнем soft skills невідносно зростає. Саме ці навички відіграють ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності фахівців, їх здатності до професійної мобільності та кар'єрного зростання. Європейські освітні стандарти, міжнародні програми розвитку людського капіталу та стратегії корпоративного управління акцентують на необхідності інтеграції soft skills в освітній процес, що зумовлює необхідність дослідження ефективних методів їх формування.

Водночас у науковому дискурсі залишається низка невирішених питань, пов'язаних із методологією розвитку м'яких навичок, визначенням сутності, систематизацією структурних компонентів та механізмів оцінювання рівня сформованості. Недостатня розробленість концептуальних засад інтеграції soft skills у професійну освіту потребує подальших міждисциплінарних досліджень та впровадження новітніх педагогічних технологій.

Актуальність статті зумовлена необхідністю теоретично обґрунтувати та практично впровадити сучасні методи формування soft skills у студентів з метою підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно адаптуватися до викликів сучасного ринку праці. Використання проєктної діяльності, інтерактивних технологій, групових завдань та моделювання професійних ситуацій є перспективним напрямом, що сприяє підвищенню рівня підготовки майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: soft skills, м'які навички, професійна підготовка, інтерактивні технології навчання, проєктна діяльність, когнітивні компетенції, критичне мислення, емоційний інтелект, кооперація, адаптивність, професійна мобільність, комунікація, групові завдання, освітній процес, навчальні методики, компетентнісний підхід, моделювання професійних ситуацій, самоорганізація, стратегічне мислення, міжособистісна взаємодія.

Savchenkova M. DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS AS THE FOUNDATION OF PROFESSIONAL MOBILITY OF SPECIALISTS IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS

In the modern world, characterized by rapid socio-economic transformations, globalization, and digitalization, there is a pressing need to revise traditional approaches to professional training. As technological advancements lead to the rapid obsolescence of hard technical skills, increasing importance is placed on the development of soft skills, which ensure adaptability, communication flexibility, critical thinking, emotional intelligence, and the ability to engage effectively in professional environments.

Contemporary research confirms that the demand for specialists with well-developed soft skills is steadily growing. These competencies play a crucial role in ensuring professionals' competitiveness, their ability to navigate career mobility, and their overall professional growth. European educational standards, international human capital development programs, and corporate management strategies emphasize the necessity of integrating soft skills into the educational process, highlighting the importance of studying effective methods for their development.

At the same time, several unresolved issues remain in the academic discourse, particularly concerning the methodology for soft skills development, their conceptual definition, the systematization of structural components, and the mechanisms for assessing their formation. The insufficiently developed conceptual framework for integrating soft skills into professional education necessitates further interdisciplinary research and the implementation of innovative pedagogical technologies.

This article is relevant due to the necessity of both theoretical substantiation and practical implementation of modern approaches to developing soft skills among students. The aim is to prepare highly qualified professionals capable of effectively adapting to the challenges of the modern labor market. The use of project-based learning,

interactive teaching technologies, group assignments, and modeling of professional situations emerges as a promising direction, enhancing the overall preparation level of future specialists.

Key words: *soft skills, professional training, interactive learning technologies, project-based learning, cognitive competencies, critical thinking, emotional intelligence, cooperation, adaptability, professional mobility, communication, group assignments, educational process, teaching methodologies, competency-based approach, modeling professional situations, self-organization, strategic thinking, interpersonal interaction.*

Вступ. Динамічні соціально-економічні трансформації, що відбуваються у світі, призводять до необхідності переглянути традиційні підходи до професійної підготовки. На думку С. Шестакова, в умовах, коли жорсткі технічні компетенції швидко застарівають через технологічний прогрес, пріоритетного значення набуває розвиток soft skills як ключовий чинник успішної кар'єри та особистісного розвитку [1]. Однак попри значну увагу, яку приділяють м'яким навичкам у сучасному науковому дискурсі, залишається низка невирішених питань, що стосуються їхньої сутності, методології розвитку та механізмів інтеграції в освітню діяльність.

Однією з основних проблем є неоднозначність визначення soft skills у науковій літературі. Відсутність єдиної термінологічної бази та стандартизованих підходів до їхньої оцінки створює методологічні труднощі у формуванні навчальних програм, орієнтованих на їх розвиток [2]. Крім того, недостатньо вивчено взаємозв'язок між soft skills та професійними компетенціями, що ускладнює їх інтеграцію в освітній процес.

Метою статті є визначення науково-теоретичних засад концепції soft skills на основі системно-еволюційного підходу, що дає змогу розглядати м'які навички як складний феномен, сформований у процесі взаємодії особистості із соціальним середовищем. У межах дослідження передбачається систематизувати наявні підходи до визначення та класифікації soft skills, виявити основні напрями їх розвитку в освітньому середовищі та обґрунтувати можливості застосування для підготовки висококваліфікованих фахівців.

Результати. Науковий інтерес до проблематики soft skills значно зріс упродовж останніх десятиліть. У дослідженнях К. Ковалю м'які навички розглядають як критичний чинник успішності фахівців у різних сферах діяльності, що сприяє підвищенню продуктивності праці, ефективності комунікації та професійної мобільності [3]. Дослідники, зокрема С. Шестакова, акцентують на необхідності формування soft skills у студентів через упровадження інтерактивних методів навчання, проєктної діяльності та міждисциплінарного підходу [1].

Поняття soft skills (м'які навички) охоплює широкий спектр особистісних характеристик, які визначають ефективність людини в соціальній та професійній діяльності. На відміну від технічних або спеціалізованих навичок (hard skills), які можна виміряти та підтвердити документально (дипломами, сертифікатами), soft skills характеризують поведінкові моделі, стиль комунікації, здатність до адаптації та співпраці.

У науковій літературі поняття soft skills трактується неоднозначно. С. Шестакова визначає їх як сукупність міжособистісних навичок, які впливають на ефективність командної роботи, комунікації та лідерства [6]. Натомість К. Коваль акцентує на тому, що soft skills містять здатність до вирішення проблем, креативне мислення, гнучкість та емоційний інтелект [3].

Одним із важливих напрямів наукових досліджень є аналіз структури soft skills та їх класифікації. К. Волинець поділяє м'які навички на когнітивні (критичне мислення, аналіз інформації), афективні (емоційний інтелект, мотивація) та поведінкові (комунікація, кооперація, лідерство) [4]. Водночас Ж. Діденко наголошує на необхідності розглядати soft skills у контексті соціальної взаємодії та адаптаційного потенціалу особистості [2].

У процесі розвитку науки виникла необхідність системного підходу до класифікації soft skills, що дало змогу розглядати їх не як хаотичний набір навичок, а як структуровану систему, яка піддається аналізу та вдосконаленню. На основі еволюційного принципу soft skills поділяються за провідним чинником їх актуалізації. Це дає змогу виокремити три основні групи:

Навички, що формуються під впливом середовища (soft skills для адаптації та захисту) – комунікативні та проєктні навички. Вони допомагають особистості взаємодіяти із зовнішнім середовищем й адаптуватися до змін [3].

Навички, що забезпечують стабільність особистості (soft skills для внутрішнього балансу) – тайм-менеджмент та критичне мислення. Ці навички сприяють регуляції поведінки, формуванню стійкості до стресових ситуацій, підвищенню рівня самоконтролю [5].

Навички, що спрямовані на оптимізацію рішень та розвиток (soft skills для сталого розвитку) – емоційний інтелект, лідерські якості, кооперація та креативність. Вони сприяють успішній реалізації професійного потенціалу особистості та забезпечують ефективне соціальне партнерство [1].

Формування soft skills безпосередньо залежить від соціокультурного контексту, у якому відбувається навчання та професійна діяльність особистості. В умовах сучасного світу, що характеризується

глобалізацією, цифровізацією і змінами ринку праці, виникає необхідність у підготовці фахівців, здатних до гнучкої адаптації. Дослідження Ж. Діденко показують, що фахівці з розвиненими soft skills мають значно вищий рівень конкурентоспроможності та продуктивності, оскільки володіють навичками ефективної комунікації, ухвалення рішень, управління конфліктами та креативного мислення [2].

Зокрема, в освітній політиці активно впроваджуються механізми розвитку універсальних компетентностей, до яких зараховують soft skills. Відповідно до цього, пріоритетними є такі навички: аналітичне мислення, здатність до кооперації, емоційний інтелект, стресостійкість, адаптивність та творчий підхід до виконання завдань [6, с. 67].

Одним із ключових аспектів, що зумовлюють інтерес до soft skills, є їхній безпосередній вплив на продуктивність праці та успішність кар'єри. Практичний досвід засвідчує, що розвинені м'які навички сприяють покращенню рівня командної взаємодії, підвищують здатність до адаптації в умовах нестабільного ринку праці та дають змогу більш ефективно керувати робочими процесами. Зокрема, на думку С. Шестакова, здатність до активного слухання, емпатія, навички публічного виступу та емоційна стійкість сприяють підвищенню рівня корпоративної культури, що, своєю чергою, позитивно позначається на загальній ефективності організації [1].

Одним із ключових завдань освітніх установ є розробка ефективних методик інтеграції soft skills в освітні програми. Попри значну кількість наукових праць, питання практичної реалізації цього процесу залишається недостатньо розкритим. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі наголошується, що розвиток soft skills має бути інтегрованим у всі рівні освітнього процесу – від початкової школи до вищої освіти [3; 1].

До ключових методів формування soft skills у студентів належать такі.

Проектна діяльність, що є ефективним засобом розвитку комунікативних та організаційних навичок. У процесі реалізації проектів студентів залучають до планування, координації та розподілу завдань, що сприяє формуванню відповідальності, уміння аргументувати власну думку та конструктивно працювати в колективі. Особливу роль відіграє інтеграція міждисциплінарного підходу, що дає змогу студентам набувати досвіду комплексного виконання завдань, застосовуючи різні підходи до аналізу ситуації та вибору оптимальних стратегій [1].

Інтерактивні технології навчання, що містять дебати, ділові ігри, кейс-методи, сприяють активному залученню студентів в освітній процес та забезпечують розвиток їхніх аналітичних здібностей, критичного мислення й здатності до ефективної аргументації. Дебати, як методологічний інструмент, сприяють удосконаленню навичок публічного виступу, розвитку гнучкості мислення та формуванню навичок побудови переконливої аргументації. Ділові ігри та кейс-методи, своєю чергою, дають змогу моделювати реальні виробничі ситуації, забезпечуючи студентам можливість апробувати різні сценарії поведінки та навчитися ухвалювати оптимальні рішення в умовах невизначеності [5].

Групові завдання як метод сприяють розвитку кооперації, навичок взаємодії та лідерських якостей. Вони передбачають розподіл ролей у команді, що дає змогу студентам набувати досвіду спільної роботи, конструктивного вирішення конфліктів та ефективного використання ресурсів. Крім того, такі завдання стимулюють рефлексію щодо особистого внеску в загальний результат, що підвищує відповідальність й усвідомлення власної ролі в командному процесі [3]. Участь у спільній діяльності розвиває гнучкість та здатність швидко адаптуватися до змінних умов співпраці.

Моделювання реальних професійних ситуацій, що використовується як метод навчання, сприяє формуванню практичних навичок ухвалення рішень, розвитку стратегічного мислення та стресостійкості. Завдяки створенню ситуацій, наближених до реального професійного середовища, студенти можуть застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці, аналізувати результати своїх рішень та коригувати власну поведінку відповідно до отриманого досвіду. Такі методи навчання допомагають підготувати майбутніх фахівців до викликів сучасного ринку праці та формують у них навички самоорганізації, швидкої адаптації та професійного самовдосконалення [2].

Так, ефективне використання цих методів в освітньому процесі сприяє розвитку soft skills у студентів, що є критично важливим для їхньої майбутньої професійної діяльності та особистісного зростання.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що формування та розвиток soft skills є ключовим чинником підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно функціонувати в сучасному динамічному суспільстві. Системно-еволюційний підхід до аналізу м'яких навичок дав змогу не лише уточнити їх сутність, а й виокремити основні методи, що сприяють їхньому розвитку в освітньому процесі.

Установлено, що м'які навички є комплексним явищем, яке охоплює когнітивні, комунікативні, поведінкові та емоційні компоненти, формування яких відбувається в процесі взаємодії особистості із соціальним середовищем. Відсутність уніфікованого підходу до їх визначення та оцінки ускладнює

інтеграцію в навчальні програми, що зумовлює необхідність подальших міждисциплінарних досліджень у цій сфері.

Розвиток soft skills у студентів вимагає використання сучасних освітніх методик, які сприяють практичному засвоєнню навичок, їхньому застосуванню в професійній діяльності та підвищенню адаптивності до викликів ринку праці. До найбільш ефективних методів формування м'яких навичок належать проєктна діяльність, інтерактивні методи навчання, групові завдання та моделювання професійних ситуацій. Їх поєднання створює передумови для всебічного розвитку особистості, стимулює самостійне ухвалення рішень та підвищує рівень професійної мобільності студентів.

Так, забезпечення ефективного розвитку soft skills у межах освітнього процесу є стратегічним завданням, виконання якого сприятиме підготовці фахівців нового покоління, здатних не лише успішно конкурувати на сучасному ринку праці, а й конструктивно взаємодіяти в різноманітних соціальних і професійних контекстах. Подальші дослідження в цій сфері мають бути спрямовані на розробку методологічних підходів до оцінки рівня сформованості soft skills та визначення оптимальних механізмів їх інтеграції в освітній процес.

Література:

1. Шестакова С. Використання інтерактивних методів навчання для формування Soft skills у студентів юридичного профілю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : зб. наук. праць. 2020. № 2 (96). С. 224–233.
2. Діденко Ж. Формування м'яких навичок («Soft skills») на заняттях англійської мови в майбутніх менеджерів в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Том 2. Вип. 35. С. 266–271.
3. Коваль К. О. Розвиток «Soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
4. Волинець К. І. Підготовка майбутнього педагога нової генерації в контексті ініціатив давоського форуму з питань освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Сер. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. праць. 2021. № 36 (2). С. 74–79
5. Муравйова І. О. Soft skills у сучасних реаліях української освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Т. 1. Вип. 32. С. 108–112
6. Бучинська Т. В. Формування універсальних компетентностей людини в умовах інклюзивного розвитку світового господарства : дис. ... канд. економ. наук : 08.00.02. Тернопіль, 2018. 255 с.

References:

1. Shestakova, S. (2020). Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia dlia formuvannia Soft skills u studentiv yurydychnoho profilu [Using interactive learning methods to develop Soft skills in law students]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 2 (96), 224–233 [in Ukrainian].
2. Didenko, Zh. (2021). Formuvannia m'iakykh navychok ("Soft skills") na zaniattiakh anhliiskoi movy u maibutnikh menedzheriv v umovakh dystantsiinoho navchannia [Development of soft skills in English language classes for future managers in distance learning conditions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 2 (35), 266–271 [in Ukrainian].
3. Koval, K.O. (2015). Rozvytok "Soft skills" u studentiv –odyn z vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashtuvannia [Development of "Soft skills" in students as one of the key factors of employment]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, 2, 162–167 [in Ukrainian].
4. Volynets, K.I. (2021). Pidhotovka maibutnoho pedahoha novoi heneratsii v konteksti initsiatyv Davoskoho forumu z pytan osvity [Training the future teacher of a new generation in the context of the Davos Forum initiatives on education]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Ser. Psykholohiia. Pedahohika*, 36 (2), 74–79 [in Ukrainian].
5. Murav'ova, I.O. (2021). Soft skills u suchasnykh realiakh ukrainskoi osvity [Soft skills in the modern realities of Ukrainian education]. *Innovatsiina pedahohika*, 1 (32), 108–112 [in Ukrainian].
6. Buchynska, T.V. (2018). Formuvannia universalnykh kompetentnostei liudyny v umovakh inkliuzyvnoho rozvytku svitovoho hospodarstva [Formation of universal human competencies in the conditions of inclusive development of the global economy] (PhD dissertation in Economics, 08.00.02). Ternopil, 255 p. [in Ukrainian].

Статтю прийнято до публікації 25.03.25